

Dan osvoboditve, 2016, Ugis Olte, Morten Traavik

kritika

Anže Okorn

Pektu = Kum

»Vsa umetnost je predmet politične manipulacije, razen tiste, ki govori jezik te iste manipulacije.«

Laibach

S tem citatom oziroma njegovim belim napisom na črni podlagi se začne **Dan osvoboditve** (2016), dokumentarni muzikal norveško-latvijsko-severnokorejsko-slovenske koprodukcije v režiji Mortena Traavika in Ugisa Olteja.

Sledi mu posnetek, ko v bleščečem soju žarometov bobnar s paličicami udari po membrani. Zaslišijo se takti Laibachove priredbe songa iz muzikala **Moje pesmi moje sanje** (The Sound of Music, 1965, Robert Wise): »Griči napolnijo moje srce z zvokom glasbe ...« Špica se nadaljuje s prizori jedrske eksplozije, raztrgane japonske zastave ter vojakov, ki se predajajo – »Roke v vis!« – vis-á-vis cevem ameriških pušk in bajonetov. Datum: 15. 8. 1945. Kim Il-sung!

Prizori topov, močnega raketiranja, streljanja, eksplozij – in stavbe Kapitola v Washingtonu; 33. predsednik; Harry S. **Trumanov šov** (The Truman Show, 1998, Peter Weir). Rokenrol ... Ples. Prvi vojak bobna po zaboji za strelivo, drugi pa na vrsto praznih nabojev igra kot na piščal.

Čete marširajo. Slavijo zmago! Črno-beli prizori kot iz videospota *hardcore* rap skupine Onyx: »Throw your gunz in the air!«

»Moje srce hoče biti kot ptičja krila!«

Množična histerija. Beatli, Bowie, Freddie Mercury ... Naricanje nacije; red vojaške parade. Rock koncerti in politični mitingi. Michael Jackson in oboževalka, ki mu plane v objem, kot da ga bo raztrgala ... Varnostnik jo komaj odnese z odra, »Wacko Jacko« pa z roko, stegnjeno v njeni smeri, gestikulira v stilu: »Ni v moji moči!«

Rez! RTV-oddajnik na gori Kum, najvišjem vrhu Posavskega hribovja. »Slovenija, bivša Jugoslavija!« Satelitski krožniki in antene med cerkvenima stolpoma oziroma zvonikoma. Z vrvo privezan kozel, ki se ozre proti zidu cerkve svete Neže ter v naslednjem hipu skoči na njegovo desetcentimetrsko poličko, a mu ne uspe obstati na njej ...

Komik John Oliver v satirčni oddaji *Last Week Tonight*: »Severna Koreja ... Zemljina Florida ... bo 15. 8. praznovala 70. obletnico osvoboditve izpod jarma japonskega kolonializma. In kaj bodo pripeljali v državo, v kateri je ukazano misliti, da imajo vse? Kim Jong-un se je očitno odločil, da bo v državi

prvič v njeni zgodovini zaigrala tuja rock skupina ... Rolling Stones? U2? Oponaševalec Michaela Jacksona, za katerega bodo mislili, da je pravi, ker itak ne vedo, da je ta umrl? No, ne, temveč art-rock skupina iz Slovenije, ki se imenuje Laibach!«

John Oliver sicer izvede svoj britansko-ameriški marš iz konteksta v imenu po-smeha, a montaža Mortena Traavika in Ugisa Olteja to lepo obrne v svoj prid. Začetna zmeda je točno to, kar potrebujeta za svoj dokumentarec: »Laibach; misija, zavezana fanatizmu ... Neofašizem, ampak nisem prepričan, ali gre za šalo ali ne. To bom poskušal ugotoviti,« pravi ameriški obiskovalec njihovega koncerta. »Ob poslušanju njihove glasbe sem postal ponosen na državo, ki ji ne pripadam ... Obenem sem čutil nekakšno nezavedno nujno po marširanju.« »Ti ni bilo všeč?« »O, ja, zelo, ampak resnično moram ugotoviti, ali je šlo zares!«

Irharce in igranje na rogove v gorah ...

»Ne moremo se obremenjevati z izpolnjevanjem pričakovanj, ki jih imajo drugi v zvezi z nami. Edina odgovornost, ki jo čutimo, je ostati neodgovoren,« pravi Jani ali raje Ivan Novak, John Oliver pa v komentar in zaključek prispevka pomaha s severnokorejsko zastavico: »Dobro spi, Koreja!«

Dan osvoboditve v naslednjem prizoru postane **Perverznežev vodič po ideologiji** (The Pervert's Guide to Ideology, 2012, Sophie Fiennes), ko slišimo skupino Laibach povzemati Žižka: »Hočemo več odtujitve, alienacije!«

Jugoslovanske čete na paradi, pa še radi se imajo ... politično poljubljanje ... Trbovlje – rudniški rovi – podzemlje – Ljubljana – Zagreb – Beograd – stop? Ne! London – Bruselj ...

Drugo zgodovinsko obdobje. Država, ki ne obstaja več. Mrtva država! Avtor dokumentarca se predstavi; Morten na vrhu Kuma: »Je bil to kozji prdec?«

Laibach so se obrnili na Mortena glede snemanja oziroma režije glasbenega videa za pesem *Whistleblowers*; prej je bil samo fan. Gimnastičarji; salte in premeti ... Obojestransko so bili zadovoljni z delom! Morten ima zveze ... Laibachova glasba in estetika bi morala biti sorodna občinstvu Severne Koreje?

»To bo daleč najbolj slep med vsemi zmenki na slepo. Sem nori ženitni posrednik, križal bom ...«

Kapitalni jelen! *Moje pesmi, moje sanje*, priredbe. *Life is life*, življenje je življenje, tautologija, ki ni na avtopilotu, ampak dela lupinge v nenehno nov pomen ... Po meni je! Je *Dan osvoboditve* Laibach za telebane? Ja, ampak to je točno to, kar svet ta hip potrebuje!

Nazaj na komika Johna Oliverja: »Če bo ta model (pokaže na pevca Milana) sredi Severne Koreje res pel songe iz muzikala *Moje Pesmi, moje sanje*, potem hočem biti takrat tam!«

Mednarodno letališče – DLRK – Demokratična ljudska republika Koreja ... Potniki in novinarji; Milan, *frontman* ... Brez značilne kape neprepoznaven! »Prva dama«, Mina, »na odru popolnoma druga oseba,« pravi Jani ali raje Ivan v funkciji nekakšnega nadzornega. »Pričakovanja? Da bo zelo zanimivo ... Delali bomo revolucijo,« reče z velikim nasmeškom. Vse usklajuje Morten, oblečen v kratko majico z motivom iz animiranega filma *La Linea*. Na eni izmed novinarskih konferenc je povedal, da so bili največje cenzure deležni s strani industrijskometalne glasbene skupine Rammstein: prepovedali so objavo svojega imena v dokumentarcu, saj naj ta sploh ne bi bil o skupini Laibach, ampak o režiserju Mortenu ... Čeprav Morten v filmu ne skriva svojega narcizma v spoju z željo po »biti prvi«, ki naj bi bila ob norveški radovednosti glavni razlog za organizacijo dogodka ter posledično snemanje filma, je ta predvsem velik poklon neizmerni količini poguma severnokorejskega »koordinatorja«, gospoda Ri-ja, obenem tudi človeka z neznanskim smislom za humor!

Posnetki z letališča so zmontirani z glasom v *offu*, pri katerem gre predvsem za odgovore novinarjem ter pridušeno medsebojno usklajevanje ekipe: »Gremo, preden si premislijo ... Pričakujemo obojestransko razsvetljenje, da bi se naučili nekaj novega drug o drugem ... in pa seveda dober koncert ...« Vožnja iz mednarodne cone: »Strah? Ne, navdušeni smo, ne prestrašeni ...« Je na posnetkih čutiti nekakšno nelagodje v avtobusu, ko ta zapelje na »sovražno zemljo?« Odgovorimo lahko v stilu Treya Parkerja in Matta Stona: »Fuck, Yeah!« Poslušamo Mortena, ki je bil sicer v času koncerta že petnajstič v Severni Koreji, na presenečenje novinarja, ter je v preteklosti izvedel že štiri temu podobna kulturna sodelovanja: »Česa bi me moralo biti strah? Da gre za drugo državo in tako rekoč neki drug ... planet?« Obisk Severne Koreje je primerljiv s pristankom na Luni: »Majhen korak za Laibach ...«

Počasni posnetki množic ... Urejenih vrst, brez prerivanja in občutka hitenja! Turistični ogled ... Skupinska razgibavanja v parkih ... Vse je videti uniformirano? Toda gledalec si reče, kot ob pogledu na zahodne tekače, ki so od glave do pet oblečeni v športno opremo dveh ali treh istih blagovnih znamk: »Just do it!«

Murali, monumentalni spomeniki in zgradbe ter povsod zastave – v kombinaciji s posnetki Mortenovih preteklih projektov, ponovimo, v Severni Koreji je že petnajstič! *Déjà vu*: kondomi na raketah in šokantni naslovi iz norveških časnikov: »Vojaki zlorabljeni!« Harmonika; skladba *Take on me* skupine A-ha v severnokorejskem stilu na YouTubeu. »A-ha« ... kot Japonec na koncu Jarmuschevega **Patersona** (2016).

Ali gre skupini Laibach in režiserju Mortenu za mir? »Za resnico, ki pa vselej ne vodi v mir ...« Prej v zmedo ...

Kot vrhunec filma velja omeniti izrekanje dobrodošlice gospoda Ryu-ja ob večerji v prostorih Komiteja za kulturne odnose: »Laibach je grozna glasbena skupina, ki v svoje videospote vključuje pornografijo. Pojmovana je kot

neonacistična. Žali različne religije.« Posnetek napisa: Svoboda govora, pojdi k vragu! »Skupina se v osnovi norčuje iz diktatur po vsem svetu, njihova glasba pa je obupna. V Rusiji so z razlogom prepovedani, saj so žalili njihovo himno. Nezamisljivo bi bilo, da bi DLRK kot antifašistična država, ki se je v 2. svetovni vojni borila proti japonskemu imperializmu zaradi sodelovanja z Nemčijo in Italijo, vabila v goste band, kot je Laibach. Kako bi bili lahko fašisti vabljeni na praznovanje 70. obletnice osvoboditve Koreje? To bi bila provokacija; v škodo socialističnemu sistemu! Torej – brez zaupanja vas ne bi bili vabili sem!«

Gospod Ryu je v pozdravnem govoru združil vrhunce najbolj »zgroženih« člankov tabloidov zahodnih medijev ter »notranje« komentarje lastne severnokorejske organizacije ... Minus in minus; tako Laibach kot Severna Koreja sta s strani Zahoda večinoma nerazumljena! Sledilo je olajšanje na obeh straneh, zdaj sta vsaj vedeli, pri čem sta – nikomur se ni treba več pretvarjati; znašli so se na ničelni točki, ko se lahko začne postajanje brez vsakršnega modela ... To je to, *life is life*, humor in rokenrol ...

»Ves čas nas obtožujejo tega in tega ter si o nas zmišljujejo vse mogoče – to imamo skupnega!« Laibach so bili za Severno Korejo kot ponudba iz **Botra** (The Godfather, 1972, Francis Ford Coppola), ki je ni mogoče zavrniti!

Nato preko Mortenove rame beremo nekakšen »mini vodič« po Severni Koreji: »kolektivizem – svoboda gibanja – filmske ekipe in mediji«. Vsi bi se morali zavedati naslednjega pravila: »Hotela ni dovoljeno zapustiti na lastno pest oziroma brez spremstva!« Pravilo pospremiijo posnetki severnokorejskih škandalov iz ameriških medijev ... Prisilno delo za 21-letnega študenta univerze v ameriški zvezni državi Virginija, obtoženega kraje propagandnega transparenta ... ter sodni proces za 56-letnika, ker je v hotelu pozabil *Sveto pismo*. Oba primera sta iz časa uvedbe dodatnih ameriških sankcij proti severni Koreji ...

Kontrast: Severnokorejci so jim dali na voljo večje, lepše in boljše prizorišče – oziroma dvorano, ki je kot nalašč za Laibach. Vsi impresirani! Gre za eno najpomembnejših gledališč v državi. Gospod Ri zadržano kaže proti dolgi mizi, pogrnjeni z belim prtom, ki kriči »pomembneži najvišjega ranga, pričakovati je mogoče celo našega voditelja« ... Preko platna oziroma ekrana je čutiti spoštovanje in naraščanje napetosti!

Vicedirektorju področja za scenske umetnosti z ministrstva za kulturo se mudi ... Morten ima še dve vprašanji ... Gospod Ri kaže na uro ... »Take it easy,« ga miri Morten.

Gledalec *Dneva osvoboditve* ne ve, ali so vsi zapleti, ki sledijo, umetno ustvarjeni in potencirani ali pa je v resnici šlo tako zares? Kot bi bilo spoznavanje režimskega ženskega zborčka oziroma dekleške skupine The Nightingales v zaodrju – »imajo nekaj, česar Evropejci nimajo, ker so preveč cinični in ironični« – priprava na vse sranje, ki je sledilo ... Vaje ... Tipanje ... Umetnost kot ugaševanje – za to gre! Separacija, ločitev

ljubljenih. Potreba častiti in oboževati ter se izgubiti v množici. To je nekaj najbolj človeškega, in to je tudi Laibach! Tega v zahodnem svetu ni več – razen na nogometnih tekmah in rock koncertih. Izgubiti se ...

»Nekdo manjka ... Jani – oziroma raje Ivan!« Morda je še v sobi in spi? Ga ni? Ste preverili?«

Šel je na sprehod ... Odbojka sredi mesta, povorke, plesi? Je to dokumentarna šala ali je šlo zares? Si je šel Jani, kljub prepovedi, zares ogledat komunizem v praksi? Po njegovem mnenju »gotovo najuspešnejši ... Težko je biti kritičen – gotovo obstaja tudi temna plat, ampak to, kar vidimo, je utopija, ki dejansko deluje.«

Morten v šoku: »Če bi mu rekel, da lahko gre in se sprehaja po mili volji, sigurno ne bi šel ... To je otročje! Kot najstarejši bi moral vedeti, da tega res ne sme! Nespoštljivo je do skupine, mene (Mortena), predvsem pa do Koreje!«

Je to zaigrano? Bi Jani ali raje Ivan Novak res toliko tvegat in v veliko nevarnost tako lahkomišno spravil predvsem severnokorejske organizatorje koncerta? Se res ni zavedal vsega nasprotovanja gospodoma Ri-ju in Ryu-ju s strani »njune organizacije?« Verjame? Verjame, da so bili gostitelji tako jezni, da so Mortenu naravnost povedali, da bi Janija ali raje Ivana najraje pretepli, na koncu pa so potem ravno oni stopili med njiju in ju mirili? Severnokorejci v vlogi mediatorjev in mirovnikov? Delovalo bojda je! Zakaj pa res ne ...

Na 5. dan hočejo svetovni mediji podobe! Fotografiranje na glavnem trgu; arhitektura spet kot nalašč za Laibach. »Živela delavska partija Koreje!« »Ali lahko zagotovite, da ne bo nič zlorabljeno?« sprašuje gospod Ri. »Vsi očala ali pa noben!« Capo di banda ... Pevec Milan ter njegova kapa – tako rekoč blagovna znamka ... Gospod Ri Mortenu na dlan s prstom riše črke ter črkuje: »Naci« ... Morten kategorično zanika: »Ne, ne, ta kapa ni naci simbol!« in ga tako rekoč ignorira. »Prosim, rotim te!« Morten pa »flegma« ... se igra s karierami in življenji ...

The Final countdown! »Ko ljudje skupaj delajo, je kulturna izmenjava neizbežna. Gotovo so nas cenzurirali,« pravi Jani ali raje Ivan, »ampak itak se nenehno cenzuriramo tudi sami. Sami sebi smo Severna Koreja. To je vendar nekaj vsakdanjega! Tu je vse težko, ampak z nasmehom!«

Vsa elektrika je odvisna od ene same vtičnice ...

Mortenovo darilo Severni Koreji – naprava, ki glasbo ustvarja iz magnetnega polja ... *Premiki* so lahko slišati tudi tako lepo ...

»Če so Laibach resnično eden izmed ključnih dejavnikov za razpad Jugoslavije, potem si ta država ni zaslužila obstoja,« pravi Jani ali raje Ivan.

Šli bomo oziroma gremo na goro Pektu; rojstni kraj revolucije: »Šli bomo spomladi, pozimi, v sanjah, kadarkoli, za celo življenje, skozi vse generacije na goro Pektu. Šli bomo, šli bomo!« Gospod Ri se veseli in zahvaljuje za priredbo, ki se mu zdi »dobro opravljeno delo«. Cenzura?

»V tem sistemu oziroma kulturi se ljudi od rojstva uči, da so individualne odločitve tvegane ... Kadarkoli pride do odločitve, pa naj gre za menjavo stranišnega papirja ali pa za gumb, ki bo sprožil jedrsko raketo, je to stvar konsenza in deljene odgovornosti in krivde.« Cenzura?

Jani ali raje Ivan za Spiegel: »Videli smo veliko in verjamem, da je to, kar smo videli, resničnost, in da vse skupaj ni bilo uprizorjeno posebej za nas. Tega je bilo enostavno preveč in bi bilo predobro! Nočemo delati razlik med državami ... Kje je meja totalitarnosti? Kje je etično nastopati? Severna Koreja je očitno totalitarna, toda mi ji nočemo soditi ... Ti ljudje se zdijo srečni v primerjavi z ostalim svetom.« Cenzura?

Novice; Morten zbere vse člane ekipe ... Izid sestanka z birojem za kulturo oziroma državnim svetom za nadzor vsebin, ki gredo v javnost: »Spremembe, se opravičujem, so naslednje ...« To je to! Kratek koncert bo ...

Otvoritveni dan! Draga spoštovana publika ... Kot je tako modro rekel Kim Jong-il: »Uspešna država je vselej polna pesmi. Naj se predstava začne. Bodimo skupaj v zvoku glasbe!«

Whistleblowers, žvižgači ...

Polna dvorana! Apatični obrazi! Rastemo in stojimo visoki. Neki tuji diplomat si zatiska ušesa. Eni napol spijo, kot bi se bali odkritih čustvenih reakcij ... Malo sramežljivega kimanja z glavo v taktu glasbe, ampak to je to ... Zadržan aplavz, ampak vendarle ... nekdo vstane in vsi ostali mu sledijo ... Stojte ovacije!!!

»Se to res dogaja?« se sprašuje Daniel Miller, za katerega je to »najpomembnejši koncert«! Severna Koreja kot oder sveta, vsi mi pa scenski delavci! »Več kot so pričakovali.« So pustili sledi?

Neki Severni Korejec reče, da ve, da obstaja več zvrsti glasbe, zdaj pa je pač spoznal še to ... Pektu = Kum, na katerem kozel žveči neko zel, ki raste iz cerkvenega zidu.

Zaključimo s kritiko zgoraj omenjenega očitka skupine Rammstein. Dokumentarec o skupini Laibach ni nikoli le dokumentarec o skupini Laibach; lahko se prepričate v **Razdruženih državah Amerike** (Divided States of America, Laibach 2004 Tour, 2005) Saša Podgorška; **Prerokbah ognja** Michaela Bensona (Predictions of Fire, 1996); pa tudi v filmih **Laibach: A Film From Slovenia** (1993) režiserjev Daniela Landina in Chrisa Bohna ter **Laibach: Zmaga pod soncem** (Laibach: Pobeda pod suncem, 1988) Gorana Gajića.